

378.22:378.4(73)

Варга Наталія Іванівна

аспірант кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», varga21051979@gmail.com

Повідайчик Оксана Степанівна

к. пед. н., доцент кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет», oksana.povidaichyk@uzhnu.edu.ua

Україна, Ужгород

ДОСЛІДНИЦЬКА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЗА ДОКТОРСЬКИМИ ПРОГРАМАМИ У США

У статті досліджується проблема дослідницької підготовки викладача вищої школи в докторантурі США. Розглянуто профіль педагога як основи формування докторських програм. Формування дослідницької компетентності викладача вищої школи США здійснюється за докторськими програмами через поєднання лекційних і семінарських занять та дослідницької роботи з урахуванням принципів інтегративності та міждисциплінарності. Проаналізовано зміст освітньої програми підготовки доктора освіти у США. Розглянуто особливості підготовки і захисту наукової роботи здобувача доктора філософії.

***Ключові слова:** викладач, вища школа США, дослідницька підготовка, дослідницька компетентність, докторантура, освітня програма.*

Постановка проблеми. Сучасний світ, який характеризується новітніми інформаційними технологіями і складними соціальними проблемами, покладає високі надії на вищу школу й викладача як ключових факторів науково-технічного прогресу та гуманізації людства. Реформування вищої школи в дусі вимог

сьогодення нерозривно пов'язане з відповідною підготовкою викладачів ЗВО, удосконаленням їхнього професіоналізму.

Одним із напрямків покращення вітчизняної системи підготовки науково-педагогічних працівників є звернення до зарубіжного досвіду та інновацій у цій сфері. В контексті нашого дослідження сконцентруємо увагу на Сполучених Штатах Америки, оскільки саме там професійна підготовка, в тому числі дослідницька, майбутніх викладачів вищої школи має глибоке коріння і достатньо стійкі теоретичні і методичні традиції.

На сьогоднішній день підготовка науково-педагогічних кадрів у США здійснюється, зокрема, в межах докторських програм. Низка зарубіжних дослідників (Дж. Барзун, І. Блейклі, І. Огден, М. Пірсон, М. Сінклер) вважають, що традиційний ступінь доктора філософії є дослідницьким, який спрямований на глибоке вивчення певної вузькоспеціалізованої галузі знань. У результаті зміст підготовки фахівців високої наукової кваліфікації має мало спільного зі змістом тієї діяльності, якою вони зайняті у ЗВО – викладанням. Інші представники американської академічної спільноти (А. Бейер, Дж. Гхлатт, К. Фельдман, Т. Шерман) поділяють думку про те, що єдина підготовка, необхідна викладачеві вищої школи – це предметна, все інше визначається вродженими якостями педагога і його бажанням передати студентам свої знання. Водночас низка американських дослідників (Д. Бен-Девід, Б. Гадзелла, Р. Руш, М. Фількенштейн) справедливо зауважують, що ефективно організувати цілісний науково-педагогічний процес у ЗВО можуть тільки ті викладачі, які глибоко зацікавлені в організації навчальної роботи як до закономірного продовження науково-дослідницької діяльності. Таким чином, дослідницька компетентність є важливою складовою професіоналізму викладача вищої школи США, що задає вектор фахової підготовки в закладах вищої освіти.

Мета роботи – проаналізувати особливості досвіду США з формування дослідницької компетентності викладача вищої школи за докторськими програмами.

Виклад основного матеріалу. Основою проектування процесу підготовки викладача вищої школи США є професійний профіль фахівця (розроблений корпорацією Microsoft і широко використовується в США з 2006 року), який відповідає сучасним запитам університетської освіти і ринку праці. Відповідно до профілю було визначено найбільш значущі в діяльності науково-педагогічних працівників здібності, вміння та навички, особистісні якості, а саме [3]:

- викладацька діяльність: володіння змістом дисципліни; розробка навчально-методичного забезпечення; цілепокладання на діагностичній основі; мотивування студентів; організація навчально-пізнавальної діяльності студентів; педагогічне оцінювання і рефлексія;
- науково-дослідницька робота: виконання наукових досліджень; використання результатів досліджень в освітньому процесі; публікаційна активність;
- професійно-особистісний розвиток: навчання протягом усього життя; академічна і професійна мобільність; інноваційний пошук;
- соціально-професійна комунікація: управління конфліктами; фасилітація; професійна комунікація.

Розглянутий профіль викладача вищої школи використовується в процесі формування освітніх програм підготовки викладача вищої школи; він виконує роль діагностичного інструментарію роботодавця при прийомі претендента на роботу, а також засобом ідентифікації професійного самовдосконалення педагога [3].

Навчання за докторськими програмами у вищій школі США триває 3-5 років, залежно від попередньо здобутого ступеня – бакалавра чи магістра. Докторантура в американських ЗВО є одним із ступенів освіти, тому і побудована вона за тими ж принципами, що і бакалаврат та магістратура. Як зазначають

дослідники, основна відмінність американської докторантури від європейської і, зокрема, від вітчизняної моделі полягає в тому, що американського докторанта більшу частину часу вчать, а в Європі аспірант є «підмайстром у майстри (вченого)», який намагається робити все самостійно, але під керівництвом наставника [1].

В цілому, два перші роки американської докторантури присвячені вивченню певного набору навчальних дисциплін, пов'язаних з профілем докторської спеціалізації, методологією і методами наукових досліджень (course work). Цей термін може бути скорочений за рішенням докторського програмного комітету, якщо до вступу докторант уже вивчав деякі предмети, наприклад, на курсах підвищення кваліфікації. Після закінчення теоретичного курсу докторант складає іспити (comprehensive exam або exit exam). Наступні роки присвячені безпосередньо написанню і захисту дисертації.

Докторські програми в США суттєво відрізняються від аналогічних програм інших країн, зокрема, Європи. Вони не передбачають виключно науково-дослідну роботу. Для докторантури в США характерне поєднання дослідницької роботи з лекційними і семінарськими заняттями для аспірантів. Докторську ступінь американський аспірант може отримати тільки в результаті успішного завершення теоретичного навчання, складання іспитів і написання дослідницької роботи. Перші два роки навчання в аспірантурі присвячені відвідуванню лекцій, семінарів і складанню іспитів (кваліфікаційний іспит та з теми дослідження), третій рік передбачає безпосередньо проведення дослідження і написання дисертації. Часто для отримання ступеня доктора наук аспіранту необхідно також продемонструвати знання не менше двох іноземних мов.

Наведемо деякі приклади навчання за докторськими програмами у галузі освіти. За цим напрямом у вищій школі США після успішного закінчення докторантури присуджують такі ступені: доктор філософії (PhD), доктор освіти (EdD) або доктор в освіті (DEd). Часто відмінності між цими докторськими

програмами зовсім незначні. У деяких ЗВО допрофесійні програми на отримання ступеня доктора освіти обмежені тільки курсами психолого-педагогічного циклу, в інших закладах аналогічні програми орієнтовані не тільки на підготовку викладачів для закладів вищої освіти, а й адміністративних працівників вищої школи [2].

Розглянемо освітню програму на здобуття ступеня доктора освіти за спеціальністю «Вища і післясередня освіта», яка пропонується Університетом Сарасоти [4]. Освітні програми, спрямовані на здобуття ступеня доктора освіти (EdD) в галузі вищої та післясередньої освіти в цьому університеті призначені для докторантів, які бажають підвищити свій професійний рівень в якості керівників освіти, викладачів і консультантів з академічних проблем і студентських служб у общинних коледжах, технічних школах та інститутах, чотирирічних коледжах і університетах, а також державних, військових, релігійних, комерційних або некомерційних освітніх організаціях післясередньої освіти.

Вимоги до курсу навчання. Студенти повинні отримати 12 кредитів, прослухавши деякі навчальні дисципліни (основні курси) з переліку: 1) Управління вищими і післясередніми навчальними закладами (3 кредити); 2) Стратегічне планування у вищій і післясередній освіті (3 кредити); 3) Практика проведення реформ у вищій і післясередній освіті (3 кредити); 4) Прийняття рішень у сфері фінансування і ресурсозбереження (3 кредити); 5) Навігаційне право, стратегія і політика (3 кредити); 6) Стажування та проекти (3 кредити); 7) Оформлення результатів дослідження та дослідної роботи (3 кредити); 8) Розширене академічне дослідження і написання дисертації (3 кредити).

Вимоги до міждисциплінарного дослідження. Студенти-докторанти повинні вивчити 4 дисципліни (12 кредитів) в галузі міждисциплінарних розвідок: 1) Студент і аспірант (3 кредити); 2) Проектування навчальних програм (3 кредити); 3) Освітня експертиза (3 кредити); 4) Інтернет-навчання, інноваційні технології (3 кредити).

Вимоги до вивчення докторських дослідницьких дисциплін. Дослідницька підготовка передбачає отримання студентами 12 кредитів за вивчення визначених закладом дисциплін (докторських дослідницьких курсів): 1) Вступ у методи дослідження (3 кредити); 2) Методи і аналіз кількісних досліджень (3 кредити); 3) Методи і аналіз якісних досліджень (3 кредити).

Курси за вибором: 1) Статистичні методи (3 кредити); 2) Методи програмної оцінки (3 кредити); 3) Методи обстеження (3 кредити); 4) Методи прикладних досліджень (3 кредити); 5) Методи якісного аналізу (поглиблене вивчення матеріалу) (3 кредити).

Після успішного завершення основних курсів і складання іспитів аспіранти приступають до поступового вивчення докторських дослідницьких дисциплін. Наприклад, якщо аспірант успішно виконав усі завдання «Вступу у методи дослідження», він отримує комплексну оцінку (PR), яка дозволяє розпочинати вивчення іншого докторського дослідницького курсу в тій послідовності, яка визначена програмою навчання. Якщо завдання докторського дослідницького курсу повністю не виконане (наприклад, з усього обсягу виконано 67%), аспіранти отримують не повністю завершену оцінку (IP) і повинні підписати контракт з викладенням плану завершення невиконаних завдань. Аспіранти повинні успішно завершити всі невиконані раніше завдання курсу в термін, зазначений у договорі, і тільки тоді вони будуть допущені до наступного етапу навчання. Якщо завдання курсу зроблені в обсязі менше 67% або договір про їхнє завершення в термін не виконаний, аспіранти отримують оцінку «Немає кредиту» (NC) і повинні повторити цей курс. У разі невиконання цих вимог аспірант відраховується зі складу здобувачів докторського ступеня [4].

Кваліфікаційний іспит на отримання ступеня доктора освіти. Аспіранти повинні успішно скласти кваліфікаційний іспит, в якому оцінюються здобуті ними в процесі навчання знання, вміння і компетенції.

Вимоги до докторського дослідження (аспіранти повинні отримати 12 кредитів). 1 кредит дорівнює 15 академічним годинам лекційних занять, до яких додається самостійна робота, на яку витрачається приблизно 2/3 часу на вивчення всієї дисципліни (таким чином, 1 кредит дорівнює приблизно 45 годинам роботи аспіранта); 1 кредит також може бути рівний 30 академічним годинам лабораторних, семінарських та практичних занять і самостійної роботи; 1 кредит може також дорівнювати 45 академічним годинам практичних, польових занять і самостійної роботи.

Вимоги, які пред'являються до дисертацій, досить сильно відрізняються в залежності від спеціальності. Але в цілому, наголошується, що дисертація – це не більше ніж упорядкований, ретельно продуманий вид роботи на певну тему, яка повинна продемонструвати наявність навичок організації самостійного наукового дослідження за обраною темою і підготовки звіту про нього. Дисертація повинна засвідчити вміння здобувача виконувати обмежене певними рамками дослідження відповідно до тих умов, які визначені для публікації в науковому журналі [5].

Обсяг дисертації формально не обговорюється: він може займати 200 сторінок (це багато) або, як у деяких точних науках, 20 сторінок. Таким чином, від докторанта не вимагається наукова новизна, не очікується створення нового напрямку в науці. Необов'язковою є і наявність публікацій, хоча цей факт може бути корисним. Написання дисертації – це свого роду поле, на якому здобувач відточує свої дослідницькі навички, набуває досвід для самостійних наукових досліджень. Тому і сам текст дисертації без додатків досить невеликий – не більше 100-150 сторінок [5].

Традиційно в США ступінь доктора філософії є початком формального навчання професіонала, що підтверджує його право займатися наукою і дослідженнями. Після здобуття ступеня PhD, для підтвердження статусу вченого, фахівці концентрують свою увагу на науковій роботі, визнанням якої стануть підготовлені книги і статті.

У сучасних умовах інформатизації освітніх процесів у деяких американських ЗВО дисертації розміщуються тільки в режимі онлайн на сайті університету. Безумовно в цьому вбачається низка позитивних аспектів – не потрібно витратити кошти на папір і друк дисертації, виготовлення її копій; забезпечується доступ до дисертації більш широкому загалу, скорочується шлях дисертації від вченої ради до споживача. У цього нововведення є і противники, зокрема, науково-педагогічні працівники університету штату Огайо відмовляються від електронного варіанту дисертації через невизначеність політики в сфері авторських прав (чи стає дисертація власністю університету або дисертант зберігає на неї права?); не розроблені механізми захисту від незаконного тиражування; знижується ймовірність того, що дисертацією може зацікавитися яке-небудь книжкове видавництво або журнал тощо.

Захист дисертацій відбувається в три етапи. Спочатку докторант захищає свою пропозицію дослідження (proposal), потім проспект із вступу і перших двох розділів і, нарешті, весь текст дисертації. Захист проходить перед вченою радою (dissertation committee), яка створюється для кожного захисту з п'яти членів, як правило, працівників університету (аналогічна система запроваджена і в Україні). Університет – це кінцева інстанція, яка затверджує дисертацію, що підтверджує довіру до вчених та їх професіоналізму.

Висновки. Професія викладача вищої школи США передбачає педагогічну і науково-дослідницьку діяльність. Остання зумовлює наявність у фахівця високого рівня дослідницької компетентності, формування якої відбувається під час навчання в докторантурі через поєднання лекційних і семінарських занять та дослідницької роботи. Наукові дослідження докторантів США характеризуються інтегративним і міждисциплінарними підходами, оскільки досліджувані ними проблеми є складними, комплексними і не мають однозначного вирішення. Напрямами подальших досліджень є вивчення можливостей програм підвищення

кваліфікації викладачів вищої школи США (національних, інституційних, індивідуальних) в аспекті формування дослідницької компетентності фахівців.

Література

1. Barzun J. (1993). *The American University: How It Runs, Where It Is Going*. 2nd ed./ With an Introduction by H.I. London. Chicago; L.: University of Chicago Press.
2. Bleiklie I. (2005). Organizing higher education in a knowledge society. *Higher Education*. №49. P. 31–59.
3. Microsoft in Education. URL: <http://www.microsoft.com/education/en-us/training/competencies/pages/default.aspx>.
4. Sarasota University. Doctoral programs: URL: <https://www.phdstudies.com/Doctor-of-Education/Programs>.
5. Ogden E. (1993). *Completing your doctoral dissertation or master's thesis in two semesters or less*. Lancaster, PA: Technomic Publishing Company, Inc.

Natalia Varga

Postgraduate student at the Department of General Pedagogics and
Pedagogy of the Higher School
State University «Uzhhorod National University»

Oksana Povidaichyk

PhD in pedagogy, associate professor of the Department of Sociology and Social
Work
State University «Uzhhorod National University»,
Ukraine, Uzhhorod

**RESEARCH PREPARATION OF A TEACHER OF HIGH SCHOOL ON
THE DOCTORAL PROGRAMS IN THE USA**

The article deals with the problem of the research preparation of a high school teacher in the doctorate of the USA. The teacher's profile as the basis for the formation of doctoral programs is considered. The formation of the research competence of a high school teacher in the United States is carried out through a combination of lectures and seminars, as well as research work, taking into account the principles of integrity and interdisciplinarity. The content of the educational curriculum of the doctor of education in the USA is analyzed. The peculiarities of preparation and defense of the scientific work of the applicant of the doctor of philosophy are considered.

Key words: *teacher, high school of the USA, research preparation, research competence, doctorate, educational program.*